

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА МУЗИКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТЕМАТИКИ ДИТИНСТВА

Богосва Тетяна Петрівна

*аспірантка кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Дослідження тематики дитинства, культу дитини вказує на неоднозначність сприйняття цього феномена в різні історико-культурні епохи: рідко трапляючись або зовсім зникаючи в одні періоди, в інші ж, навпаки, стає особливо затребуваним, як фактор необхідного оновлення, переосмислення сформованого світопорядку.

В архаїчному мисленні первісних культур уявлень про дитинство, як таке не існувало: дитина сприймалася в системі бінарних опозицій «дорослий – недорослий», «сильний – слабкий», «великий-маленький». К. Леві-Стросс пояснює, що в тотемічних давніх кланах «Бог – батько найважливіших духів повітря, а про нижчих духів кажуть, що вони – діти його синів, тобто належать до його потомства» [3, с. 75], тим самим дослідник фіксує поняття «тотемної спорідненості», що утворена трьома елементами: спорідненістю фізіологічною, спорідненістю соціальною, спорідненістю космічною [3, с. 179–180].

У релігійно-міфологічних поглядах стародавніх єгиптян формується пантеон богів, пов'язаний родинними узами [2, с. 96], а образ Немовляти символізує уявлення про світ, який циклічно оновлюється, знов і знов відроджується. Ключовий мотив нерозривного зв'язку матері й дитини закарбовано в образі Ісиди з немовлям-Гором на руках (який згодом став одним із прообразів християнської Марії з Христом-немовлям) [2, с. 96].

В архаїчному періоді Стародавньої Греції (VIII–VI ст. до н.е.) складається культ Зевса-немовляти, витоки походження якого сягають уявлень про велике жіноче божество, яке опікувалося родючістю всієї природи та пов'язаною з ним божественною дитиною. Показовим у цьому плані для грецької міфології є образ Лето, що являє собою архетип ушавленої богині-матері, коханої Зевса, яка народила від нього олімпійських богів – Артеміду й Аполлона [4].

(Apollo) – у давньогрецькій і давньоримській міфологіях бог Сонця (інше ім'я якого Феб – «променистий», «сяючий»), отримавши від Гермеса Ліру, став в античному світі покровителем мистецтв і муз, творцем

Піфійських ігор у Дельфах, – саме з його ім'ям пов'язане формування грецької гімнографії: на честь Аполлона створено хорову культову хвалебну пісню – пеан, супроводжувану грою тільки на струнних інструментах (кіфарі, формінксі або лірі). Невипадково таке важливе значення у вихованні та навчанні дитини відводилося музично-гімнастичній системі освіти в античному світі.

Теологічний (християнський) мотив народження чудесної дитини – немовляти Христа відкриває нові грані у визначенні феномена дитинства: дитинство божественне саме по собі. Спаситель не тільки проголошує повноцінність дітей, а й їхнє світосприйняття називає прикладом абсолютної взірцевої довіри Богові та чистоти, визначивши сутнісний прорив у свідомості, до якого людство виявиться готовим лише через століття [7]. У євангельських оповіданнях Ісус сказав: «Пустіть дітей до Мене і не зупиняйте їх, бо Царство Небесне належить таким, як вони» (від Матвія 19:14) [1].

Ранньохристиянський художній канон, сформувавши символічне коло образів цієї тематики, – це печера і ясла, в яких народилося Немовля; Віфлеємська зірка, що з'єднала мікро- і мікрокосмос; хор янголів, що відображають ієрархію небесного воїнства; сяйво, що виходить від Немовляти, – «світло світу», що затьмарює нікчемне земне світло; Марію, Йосипа, двох пастухів, тварин (вола і віслюка, як символів іудаїзму та язичництва) – і, домінуючи в культурі пізнього Середньовіччя, Нового часу, стане однією з найзатребуваніших тем сакрального мистецтва

Цю тематику, позанаціональну за своїм змістом, зберігаючи всі атрибутивні ознаки Різдвяного дива, широко репрезентовано у творчості великих німецьких композиторів: Й. С. Бах зобразив і радість пастухів, які дізналися про народження Месії, і триумфуючий хор ангелів, що співають «Слава на небесах Богові», і благоговіння волхвів, які стоять над колицкою Спасителя, у грандіозній «Різдвяній ораторії»; Г. Ф. Гендель першу частину своєї знаменитої ораторії «Месія» присвятив Різдву спасителя; Р. Шуман у дитячій п'єсі з циклу «Альбом для юнацтва» відтворив образ «Кнехта Рупрехта» (згідно з німецькими легендами, він супроводжував святого Миколая, а згодом став Санта Клаусом).

Слід зазначити, що перша дитяча опера «Гензель і Гретель» (1893), створена (за однойменною казкою братів Якоба і Вільгельма Грімм) німецьким композитором, учнем Ріхарда Вагнера, винахідником прогресивного вокально-декламаційного стилю *sprechgesang* – Енгельбертом Гумпердінком [5, с. 7], спочатку композиційно являла собою п'єсу (1890) для невеличкого різдяного спектаклю з музикою, вигаданого для дітей.

Основа ідея опери – це історія про дорослішання головних героїв Гензеля і Гретель, про подолання ними різноманітних перешкод, про

посвяту в інше життя (як частину ініціації), для переходу, до якого необхідно символічно вмерти в одній якості, для відродження в новій.

Християнські мотиви, закладені в сюжет опери, явно простежуються як на текстовому рівні опери, так і на музичному, де головним лейтмотивом дитячої опери є урочиста хода після вечірньої молитви 14 ангелів і зняттям злого закляття з дітей.

Текст «Вечірньої молитви» звернений до ангелів-заступників, покликаних охороняти мирний сон дітей. (див.: [8, с. 264]) пов'язаний із німецькою католицькою духовною практикою молитовного звернення до 14 «Святих Помічників» висхідної ще до XIV ст., вшанування яких асоціюється з базилікою Фірценгайліген (Баварія) і монастирем Ліхтенфельс (Верхня Фраконія) [6, с. 61].

Музичною основою цієї теми є хоральна мелодія (перша тема увертюри), у тональності D dur, найсвітлішій тональності опери, яка за своєю простотою, неквапливим темпом і діатонічністю нагадує протестантські хорали. У «Вечірній молитві» (II дія) на тлі струнних інструментів мелодія набуває звучання світлого гімну та її урочистий варіант передбачає фінал опери (III дія).

На думку Л. В. Лютько, Е. Хумпердінг «...став одним із тих небагатьох, одним із перших композиторів, який «зійшов із небес» заплутано-піднесених міфів, відмовився від них на користь невигадливої і зрозумілої «доброї» німецької казки. Його опери послужили імпульсом до відродження казкового жанру в німецькому оперному мистецтві кінця XIX століття».

Таким чином, Різдво Христове, визначивши сучасне літочислення, нову культуру, нову історію духовного народження або переродження людства, стає невичерпним джерелом творчого натхнення, а дитяча опера «Гензель і Гретель», отримавши визнання і популярність у своїх сучасників у XIX столітті, практично на столітній період стала забутим шедевром і знов відродилася в дитячій музично-театральній культурі останніх десятиліть, відкриваючи нові смисли, сповнені духовним змістом.

Література:

1. Від Матвія 19:14. URL: <https://www.bible.com/uk/bible/204/MAT.19.14.UMT> (дата звернення: 11.03.2024).
2. Історія світової культури : уавч. посіб. / керівник авт. колективу Л. Т. Левчук. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Центр учбової літератури, 2010. 400 с.
3. Леві-Строс Клод Первісне мислення / пер. з фр., вступне слово та примітки С. Иосипенка. К. : Український Центр духовної культури, 2000. 324 с.

4. Лето. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D1%82%D0%BE> (дата звернення: 09.03.2024).

5. Лютько Л.В. Опера творчість Е. Хумпердінка: жанрово-драматургічні рішення, специфіка передбачення національних традицій : дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.03 – Музичне мистецтво / Л. В. Лютько. К., 2013. 277 с.

6. Муравська О. В. Жанрово-стильові аспекти опери Е. Гумпердінка «Гензель і Гретель» і традиції німецького бідермайера. Музичне мистецтво і культура. 2014. Випуск 20. 54–64 с.

7. Николаєнко (Голубицька) А. Гострий кут. *Отрок*. № 4(97). 2019. URL: <https://www.otrok.org/otrok-4-97-2019> (дата звернення: 27.02.2024).

8. Achim von Arnim und Clemens Brentano. Des Knaben Wunderhorn. Alte deutsche Lieder. Studienausgabe in neun Bänden. Herausgegeben von Heinz Rolleke / Achim von Arnim und Clemens Brentano. Stuttgart : Kohlhammer, 1979. Band 3. 828 s.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-48>

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ЗВУКОРЕЖИСЕРІВ

Горовенко Максим Георгійович

*старший викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна*

Сучасні системи освіти не статичні, а визначаються суттєвими змінами у структурі та змісті системи, а також у методах самої освіти. Зростаючий вплив гуманітарних наук і мистецтв на індивідуальну освіту, безсумнівно, змінить цю систему і безпосередньо сприятиме формуванню нової моделі освіти, в якій домінує формування творчої особистості та культури. та підвищити рівень компетентності у своїх професійних галузях. Це визначає переорієнтування фахівця, а також вимог суспільства до нього та його вимог до самого себе, що призводить до перетворення «освічених людей» на «професійних та освічених людей».

Поняття «культура» відповідає поняттю «природа» і є сукупність цивілізаційних досягнень, мають особливу цінність. Культура – це світ самореалізації та існування, побудований людиною на основі потужних зв'язків, що розкривають великі сторони суспільного життя. У той самий час культура передається від людини до людини у вигляді словесного